
Komenského škola hrou neznamená, že si žáci hrají

Komenského škola hrou neznamená, že by si děti měly při výuce hrát

Ať už o učitelích národů kolují jakékoli mýty, jedno je jisté. Jeho podobizna zdobí medaili ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. A hned nad ní je vyryto jméno spoluzakladatele moderní české pedagogiky – Jana Uhera. Nedávno ji získala i jeho vnučka Jana Uhlířová, mimo jiné za své odhodlání pokračovat v učitelském poslání, navzdory tehdejšími politickým útrapám.

Co pro vás to ocenění znamená?

Je to poděkování dvěma předchozím generacím mého rodu. Dědeček byl jedním z předních meziválečných československých pedagogů. Byl ovlivněn osobním kontaktem s Tomášem Garriguem Masarykem, neboť působil jako jeho osobní knihovník. Věren prezidentovým humanitním ideálům a přesvědčen o smyslu demokracie, vstoupil do protinacistického odboje, byl vězněn a nakonec popraven. I ve vězení se nevzdal své vědecké práce a v závěru života ji odkázal mému otci. Chtěl, aby pokračoval v tom, co on sám v rámci pedagogiky již nestihl udělat. Otec ten závazek přijal a pak zavázal mě. Pro mě to bylo těžké a své děti jsem takovému slibu již nevystavila.

Čemu byste se věnovala, kdybyste se rozhodovala sama za sebe?

Medicině. I můj otec se jí chtěl zabývat. Místo toho jsme se dostali do oblasti humanitních věd, s kterými minulý režim velmi ošklivě zacházel. Otec byl farářem Jednoty bratrské. Nesměl dělat ani denního vychovatele v internátě, pouze nočního, když studenti spali. Nakonec nastoupil na nově vznikající katedru pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kam si ho prosadil profesor Galla, což byl dědečkův žák. Takže otec učil od roku 1957 na katedře v Praze a my se sestrou a matkou bydlely ještě pět let v Brně, protože jsme nemohly vyměnit byt. Přestěhovaly jsme se za ním v mých skoro třinácti letech, ale do dneška jsem se s tím nesmířila. Hned po studiích jsem se chtěla vrátit na Moravu, kvůli rodině to však nebylo možné.

Příliš teorie, málo praxe - na to si studenti často stěžují. Není to pravda. Bez teorie nemůže učitel nikdy dítěti dokonale porozumět

Ani vy jste to neměla jednoduché, z politických důvodů jste nemohla působit ve vědě. Co jste dělala, učila?
Ano. Od roku 1974 jsem prošla všemi učitelskými stupni, učila jsem také na střední škole pedagogické – pedagogiku, psychologii, speciální pedagogiku a praxi. Díky tomu jsem poznala téměř všechny mateřské školy v Praze, speciální zařízení, dětské domovy a družiny. Teorii pedagogiky jsem se mohla věnovat až po roce 1989 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.

Na druhou stranu vám to jistě slouží ke cti. Je dobré mít vedle zkušeností z akademické půdy i tu z reálného světa.

Byla to určitě dobrá zkušenost, ale zbytečně dlouhá.

Díky ní jste věděla, co studenti potřebují znát pro svou budoucí praxi a nezatěžovala jste je množstvím teorie?

Kdepak. To je jeden z hlavních kritických argumentů studentů – příliš teorie, málo praxe. Ale to není pravda. Bez teorie nemůže učitel otevírat cestu svým žákům ani dokonale porozumět dítěti. Podíl teorie a praxe v přípravném studiu učitelů musí být vyvážený. Je to obrovská škála vědomostí a dovedností, které je potřeba pro praxi získat. Například budoucí učitel prvního stupně základní školy musí při studiu projít třinácti obory, musí znát kompletně seriózní základy předmětů, které učí. Naštěstí většinu z nich náročné studium neodradí. Více než šedesát procent našich absolventů skutečně odchází učit. To, jak dlouho pak ve školství vydrží, je jiná záležitost.

V čem přesně je problém?

Někdo po čase zjistí, že školská praxe je tak obtížná, že není schopen tam dlouhodobě zakotvit. Nerespekt k učitelství, vzniklý za komunistického režimu, ve společnosti stále přetrvává. Přesto pořád zůstává na nižším stupni základních škol mnohem více našich absolventů než na stupni druhém.

Mají k menším dětem obecně blíže?

Jsem zásadně proti tomu, aby se předškoláci učili cizí jazyk. V tomto věku by měli mít prostor a právo radostně prožít dětství

To bych si rozhodně netroufla říct. Ale malé dítě je přece jenom více schopno vytvořit si k učiteli pevnější vztah. S dospívajícími žáky je to mnohem složitější. Navíc na druhém stupni učíte jeden dva předměty, zatímco na prvním je převážná část výuky v rukou jednoho učitele a i prostředí si pedagog utváří podle svého. Neovlivňují ho tolik vstupy a zásahy dalších učitelů. Z tohoto hlediska bych řekla, že je práce na prvním stupni trochu snadnější.

Jak hodnotíte situaci dnešních rodičů, kdy si mohou pro své děti vybírat z pestré nabídky škol a školek?

Přeji jim svobodu, kterou mají, právo rozhodovat o svém dítěti a mít z čeho vybírat. Někteří jsou schopni ji využít, jiní ne. I nabídka programu v předškolních zařízeních by však měla být rodiči pečlivě zvážena. Pokud chcete slyšet můj upřímný názor, jsem zásadně proti tomu, aby se dítě v předškolním věku učilo cizí jazyk. V tomto období je daleko důležitější, aby mělo prostor a právo radostně prožít dětství. A ne aby bylo připravováno v nějakých předstihových programech a zatěžováno tím, co později zvládne snáze.

Myslela jsem to spíše tak, že pro mnoho lidí může být obtížné se v nabídce orientovat, potažmo zjistit předem úroveň daného zařízení

To už záleží na rodičích, do jaké míry je pro ně důležité vědět, kdo jejich dítě opatruje v době jejich nepřítomnosti, co s ním podniká nebo jak je zaměřen konkrétní školní program mateřské školy. Dá se to vyčíst z veřejných dokumentů instituce. Pro jiné rodiče je důležitá spíše docházková vzdálenost z domova do školky. Pokud si nevyberete ryze soukromé zařízení, jste omezeni spádovostí. Podle bydliště již opět spadáte do určitého okruhu škol a školských zařízení, ať se vám to líbí, či ne, a svoboda výběru je tak velmi omezena.

Při výuce svých studentů věnujete velký prostor myšlenkám Jana Amose Komenského. V čem je podle vás inspirativní pro dnešní školství?

Inspirativní je stále v mnohém. Například v uspořádání školního roku, věkově homogenních třídách, stejných učebnicích pro žáky jedné třídy či didaktických zásadách. Rovněž ve skutečnosti, že cílem a smyslem školy je, aby dítě naučila základům toho, co bude skutečně uplatňovat a používat v životě. Pro mne je inspirativní především v respektu k žákovi a v roli vzdělání v životě. Každý, kdo se narodil jako příslušník lidského rodu, má právo na vzdělání, neboť to ho teprve má naučit být skutečně schopen naplnit své lidství, být člověkem.

Panují o Komenském nějaké mýty?

Jistě, například tvrzení, že Komenského škola je škola hrou. Ve skutečnosti pro něho výuka byla systematická práce, zatímco hra relaxace, která patří do doby po vyučování. Nicméně chtěl školu dětem přece jenom zpříjemnit – aby je těšila jako hra. Některé její znaky se tedy snažil do školního vyučování prosadit. Mimo jiné radost či soutěživost. Podle Komenského měl učitel svého žáka dobře znát. Didaktické zásady, které stanovoval, jsou dodnes platné a stále je ve škole užíváme. Třeba učení formou činnosti, kdy žák má pracovat a učitel řídit. Neboli učitel má vytvářet podmínky a žák v nich má nacházet podněty k poznávání.

Připadá mi, že máte ke Komenskému až osobní vztah.

Komenský byl pro mě opravdu určující. Jako coby přední představitel církve, tak i pedagog. Ti, kteří se jím dlouhodobě zabývali, často pocházeli z církve. Můj otec byl farář Jednoty bratrské. Stejně tak můj muž. Po jeho smrti teď likviduji jeho obrovský komeniologický knižní fond, který zamíří do knihovny Národního muzea. Vedle toho zde mám i další předměty – Komenského busty, portréty na známkách a pohlednicích či na krabičkách od sirek. Máme faru plnou Komenského. Představte si, že medaili, kterou jsem teď od ministra dostala, už doma mám. Věnoval mi ji profesor Petr Piřha, bývalý ministr školství, kterému byla udělena. Dal mi ji jako osobní dar z úcty k mému dědečkovi, ale i pro náš vztah ke Komenskému. Však také dědeček podobiznu Komenského vyryl ve vězení do dřeva coby symbol toho, kdo pro něho v české pedagogice znamenal vrchol. Proto je pro mě toto ocenění tak symbolické. Uzavírá tím téměř stoletou historii naší rodiny v tomto oboru.

Doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc. se narodila roku 1949 v Liberci na faře církve Jednoty bratrské. Od roku 1961 žije trvale v Praze. Vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy – obor pedagogika, psychologie a francouzština. Poté pracovala šestnáct let jako učitelka, mimo jiné i na střední škole. Od roku 1990 působí na katedře primární a preprimární pedagogiky Pedagogické fakulty UK. Její specializací jsou dějiny pedagogiky, srovnávací pedagogika a komeniologie. Angažuje se také v církvi Jednoty bratrské, působí zde jako seniorátní kurátorka.